

SAHNEDEN

AYŞEGÜL YÜKSEL

Yaşama ustasına tiyatro onur ödülü

10. İstanbul Uluslararası Tiyatro Festivali'nin bu geceki açılışı bir de ödül töreni içeriyor. Uluslararası İstanbul Tiyatro Onur Ödülleri geçen yıl başlatılmış, ilk ödüller Yıldız Kenter ile ünlü İtalyan tiyatro adamı Giorgio Strehler'in olmuştur. Bu yılki ödülleri sahipleri ise Rus yönetmen Yuri Lyubimov ile Melih Cevdet Anday.

Anday, Cumhuriyet Türkiye'si'nin aydınlanma sürecine birinci elden katkıda bulunmuş bir kültür insanı. Bir düşünür. Yazı yoluyla üretilen sanatın her dalında hünerini kanıtlamış bir edebiyat eri. Türkçeyi sanatsal doruğa ulaştıranlardan...

Ozanlığın en yüce katına çoktan çıkıp oturmuş bir imge sihribazı. Titiz bir anlatı işçisi, yaman bir denemeci, hınzır bir tiyatro yazarı.

Belki hepsinin de ötesinde, bir 'yaşama ustası'...

Anday'ın, zekâyla, bilgiyle, duyguyla bilmiş duyarlığının nakış işlercesine dokuduğu oyunlarında, her şeyden çok, işte bu yaşama ustasının inceliklerini tanıdık. Sevdâ Şener hocamızın 'yaşamın kırılma noktası' olarak belirlediği, insanın dönüşüm aşamalarının dram sanatının temel çıkış yolu olduğunun bilincindeydi Anday. Yaşamsal bir eşiği aşmakta bocalayan kişilerin dramını getirdi sahneye.

Oyunlarında önce merakımızı kamçıladı. Tuzağına düştük. Sıradan beklentilerimizi yıktı sonra. Amacı sahnede sürükleyici bir öykü sergilemek değil, yaşama eyleminin çetinliğini, yaşama sevincinin sınır tanımazlığını karakterlerinde sınamaktı. Kendi yarattığı karakterlerin tepkilerini, söyleyeceklerini, kuracakları ilişkileri kendisi de merakla ve coşkuyla izledi. Gerçekten yaşayan kişileri izlercesine...

Anday hem toplum içindeki insanı irdeledi hem de insanın evrensel konumunu tüm derinliğiyle dramlaştırdı. 'İroni' yoluyla insanlık komedyasına bir dolu pencere açtı: Hüzünlü ya da gülümseten, ama her zaman şaşırtıcı. Önce yadırgatan, sonra da kanımıza işleyen...

Karlı bir gecede kucağındaki bebeğiyle sokakta kalmış bir kadını evine alan yalnız bir erkeğin yaşantısına tanık olduk 'Mikado'nun Çöpleri'nde. Birbirlerine yaşamöykülerini anlatıp yakınlaşırlar, sevişirler, sonra da birleşirler diye bekledik. Sevişmediler, konuştular. Yaşamöykülerini hem anlatıp, hem anlatmadan... Sabah olunca kadın çıkıp gitti. Erkek yine tek başına kaldı. Ama etkilediler birbirlerini. İletişim kurdular. Herkes herkesi değiştirebilir...

'Mikado'nun Çöpleri'nin erkek karakteri, yalnızlığı, içine kapanıklığı, alaycılığı, gevezeliği, küstahlığı, düşünceliği, duygusalılığı, öfkesi ve incinebilirliği, sadomazoist eğilimleri ile biraz Hamlet, biraz Çehov'un 'Marti'sinin Treplev'i, biraz Osborne'nun 'Öfke'sinin Jimmy'si, biraz da (garip ama gerçek, bu rollerin hepsini, 'Mikado'nun Çöpleri'nde oynamadan önce ya da sonra, canlandırmış olan) Müşfik Kenter'dir. Yine de hiçbirini değildir. Sahne dilinin ustaca kullanımıyla boyutlandırılmış, gerçekten yaşamışçasına

varolan evrensel-toplumsal bir karakter. Aynı zamanda usta aktörler için biçilmiş bir rol.

'İçerde'lerin yazıldığı, 1960'lı yıllarda, 'işkence' olgusu bugünkü gibi dile düşmemiştir. Anday'ın 'babayani' komiseri, fiziksel işkenceye başvurmasa da, amirlere yaranmaya endekslenmiş emir kulu psikolojisinin, üstünlük duygusuna ulaşma özlemini gözaltı kurbanlarını çöktürme gücüne bağlamışlığın, maçoğarı belden aşağılığın alaturka bir arketipini oluşturur.

Aynı oyunun tutuklusunu, devletin 'aydın kişi' karşısındaki kuşkucu tutumu doğrultusunda, yüzlerce eğitilmiş insanımıza

on yıllar boyunca yaşatılagelen baskının, bu baskı karşısında sınıyan direncin simgesi olmuştur. 'İçerde' özgürlük üstüne bir oyundur.

Anday, özgürlükçü tutumunu yalnız politik-bürokratik yaptırımlar karşısında değil, içi boşalmış geleneklerin, göreneklerin oluşturduğu baskı karşısında da sürdürür. Yaşama sevincini yok eden mantık dışı engellemelere karşı çıkmayı önerirken, sahne dilini aşındırma tuzağına düşmez. Görsel bir söyleme geçerek hedefi on ikiden vurur. Kapısında 'Dikkat köpek var' levhası olan bir köşke sahiplerinden izinsiz ulaşmak olanaksızsa, levhayı tersine çeviriverirsiniz, tüm çekince-

Anday, Cumhuriyet Türkiye'si'nin aydınlanma sürecine birinci elden katkıda bulunmuş bir kültür insanı. Bir düşünür. Yazı yoluyla üretilen sanatın her dalında hünerini kanıtlamış bir edebiyat eri. Türkçeyi sanatsal doruğa ulaştıranlardan. Ozanlığın en yüce katına çoktan çıkıp oturmuş bir imge sihribazı. Titiz bir anlatı işçisi, yaman bir denemeci, hınzır bir tiyatro yazarı. Belki de hepsinin de ötesinde, bir 'yaşama ustası'.

Bir yaşama ustasıdır Melih Cevdet. Yaşama ustalığını yazıyla buluşturabilen. Delikanlılığını 83 yaşında da sürdürüyor. Daha önce onlarca kez ödüllendirildi. 10. İstanbul Uluslararası Tiyatro Festivali'nin bu geceki açılışında Tiyatro Onur Ödülü ile bir kez daha ödüllendiriliyor.

rina taktıkları konularla özdeşleşirmiş, durmadan konuşan, ama dinlemeyi bilmeyen, dolayısıyla 'toplumsal doğrular' konusunda iletişim kuramayan, düşünceleri de duyguları da sığ insanların oluşturduğu bir toplum kesiti yaratmıştı vapur yolcusu tiplerinden. Hem gerçeği yansıltan, hem de gerçeği groteskleştiren kursosuz bir trajik fars. Kendimi ve başkalarını bu oyundaki tiplerden birinin yansıması olarak gördüğümde, hem içimden gülmek gelir hem de ince bir sızı duyuyorum.

Yirmi yıl evlilikten sonra anılarını tazelemek için ilk tanıştıkları ya da seviştikleri yere törensel bir gezi düzenleyen çiftleri hepimiz duymuşuzdur. Kendimiz böyle grotesk bir eylemi gerçekleştirmesek de içimizde yaşatırız geçmişe dönme özlemini. Nedense kadınlar daha bir meraklıdır bu tür 'yeniden yaşama'lara. Oysa 'dün gibi anımsıyorum' dedikleri anılarından hiçbir iz kalmamış, zaman, belirleyici olduğu sanılan her şeyin gerçekliğini çoktan silip süpürmüştür. 'Geçmişe dönme' oyununa genellikle eşinin hatırı için katılan erkeğin garip durumu 'Yarın Başka Koruda' oyununda yaman bir karşıtlıkla vurgulanır. Kadın geçmişi yaratmak için paralanırken erkeğin elinden, o belirlenemeyen geçmişin geleceğini hatırlamak gelir yalnızca. Devlet güçlerinin kaçaklara karşı süre avı başlattığı gerilimli bir ortamda, yaşam ve ölüm, varoluş ve yokoluş arasındaki ince çizgide bir insanlık komedyası sergilenir.

Anday, 'pathos'a abanmayan bir 'pathos' (buruk etki) ustası olarak çıkar karşımıza. Oyunun sonuna değil, dokusuna boydan boya incecik işlenmiş bir pathos kullanımıdır söz konusu olan. Kimi zaman bir sözcükte, yalnız bir eylemde, anlatılan küçük bir öyküde, bir el hareketinde yakalanıverir burukluk. İnsanın engellenemez yalnızlığının, korunmasızlığının göstergesi...

Anday, oyun kişilerini hiçbir zaman 'kahraman' boyutunda algılamamıştır. Oyunlarının düşsel (fantezi) boyutu hiçbir zaman 'gerçeği' dışlamaz. Anday, antikahramanların yazarıdır. 'Müfettişler'de olduğu gibi yaşam karşısında tutunamayan çoğunluk neyse, ama Anday 'Ölümsüzler'de ünlü tarihsel 'kahraman' Jül Sezar'ı bile anti-kahramanlaştırmıştır.

Birbirine benzemeyen, birbirinden etkilenmemiş oyunların yazarıdır Anday. İlle de oyun yazması gerektiği için değil, işleyeceği kumaş sahne sanatı yoluyla değerlendirileceği için seçmiştir dram türünü. Oyunlarını çekici bir olaylar dizisi çerçevesi içinde biçimlendirmektense, yalnız bir melodiyi, zengin bir armoni oluşumuyla yoğunlaştırmayı yeğlemiştir. Bu nedenle de tiyatro yapıtlarının sahnelenmesi özenli bir çaba, zekâ ve yetenek gerektirir. Çok düzlemlili bir okuma uğraşı, duyarlı bir dramaturgi çalışması, yetkin bir sahneleme ve oyunculuk anlayışı...

Bir yaşama ustasıdır Melih Cevdet. Yaşama ustalığını yazı ustalığıyla buluşturabilen. Delikanlılığını 83 yaşında da sürdürüyor. Daha önce onlarca kez ödüllendirildi. Bir kez daha ödüllendiriliyor.

